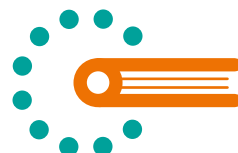
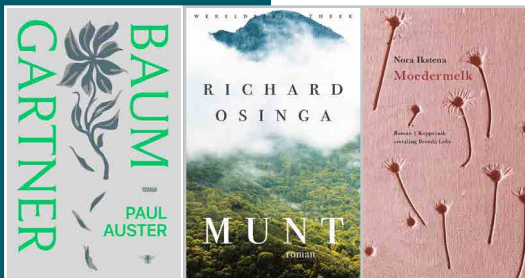

LEESWIJZER 2024-2025

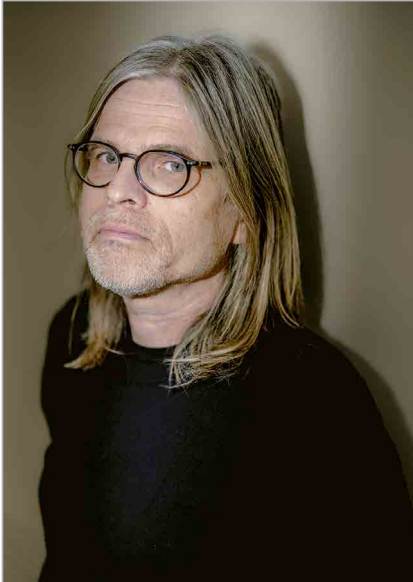
TITEL Ik kom hier nog op terug
AUTEUR Rob van Essen
UITGEVER Atlas Contact, 2023
BESPREKER Coen Peppelenbos
BOEKBESPREKING Januari 2025

LITERATUURCLUBS
DRENTHÉ

DE AUTEUR	4
.....	
SAMENVATTING	6
.....	
PERSONAGES	12
.....	
STRUCTUUR EN GENRE	14
.....	
PERSPECTIEF	15
.....	
SETTING	16
.....	
STIJL	18
.....	
THEMA'S EN MOTIEVEN	19
.....	
POËTICA	21
.....	
INTERTEKSTUALITEIT	22
.....	
ONTVANGST	24
.....	
DISCUSSIEPUNTEN	27
.....	
BRONNEN	28
.....	
AANTEKENINGEN	29
.....	

DE AUTEUR

Rob van Essen (Amstelveen, 25 juni 1963) bracht een groot deel van zijn jeugd door in Rijssen. Hij groeide op in een gezin met vier kinderen, waarvan hij de jongste is. Zijn ouders hadden zich losgemaakt van de kerk, maar keerden terug tot het geloof in Rijssen, waar de vader van Rob onderwijzer werd. De familie kerkte bij de gereformeerde gemeenten in de Zuiderkerk. G. van Essen was de schrijver van christelijke kinderboeken. Daarnaast was hij een amateur-tekenaar die regelmatig met spotprenten in de lezersrubriek van

Trouw kwam te staan (evenals, veel minder frequent, Rob van Essen zelf). Rob van Essen studeerde filosofie in Amsterdam.

‘De herinnering is een ui die door de jaren heen steeds weer van nieuwe rokken wordt voorzien, terwijl het binnenste wegrot en verdwijnt.’ Dit is een citaat uit het autobiografische *Kind van de verzorgingsstaat* (2016) waarin Van Essen de adressen waar hij gewoond heeft onder de loep neemt en waar Rijssen een belangrijke plaats inneemt. De herinnering speelt ook een nadrukkelijke rol in het eveneens autobiografische *Het jaar waarin mijn vader stierf* (2006). Rijssen komt ook terug in het fictieve werk van Van Essen, bijvoorbeeld in *Kwade dagen*, waarin de hoofdpersoon terugreist naar ‘Rijshorst’ en worstelt met de (mede)verantwoordelijkheid voor de dood van iemand uit het stadje.

Over het geloof zegt Van Essen in een interview met Theo Hakkert in het *AD*: ‘Op je twaalfde ben je het dan wel kwijt. Maar het religieuze besef raak je niet kwijt. Dat heb ik nog steeds. Ik heb belangstelling voor boeddhisme en taoïsme. Dat komt uit hetzelfde vat. Een soort zingeving, een soort groter geheel. De ethiek van het christendom ben ik wel kwijt, maar de behoefte aan ethiek moet door andere dingen worden ingevuld. Er is een leegte in je

hoofd als je van het geloof bent gevallen die gevuld moet worden met een andere manier van naar de wereld kijken. Iedereen heeft een manier nodig om naar de wereld te kijken.'

Lange tijd gold Rob van Essen als een *writer's writer*, tot zijn late succes met *De goede zoon* (2018), waar hij een jaar later de Libris Literatuur Prijs voor kreeg. In 2024 kreeg hij de prijs, ter waarde van 50.000 euro, opnieuw voor *Ik kom hier nog op terug*.

In het juryrapport van de Libris Literatuur Prijs 2024 staat: 'Bij de keuze voor het winnende boek hebben we ons laten leiden door hetgeen de roman ons gaf, door het pure leesplezier, door de kracht van de fantasie, door het hanteren van een ingenieuze verteltechniek waarbij geen mus van het dak valt, of hij keert later in de roman nog terug met een belangrijke functie in het verhaal. De winnende roman heeft ons verbluft door de vernuftige opbouw en we voelden dat dit het boek is waarvan we zouden willen dat heel Nederland en Vlaanderen het leest.'

Rob van Essen is in 2023 getrouwd met schrijfster Lize Spit en woont tegenwoordig in Brussel.

SAMENVATTING

De man op de brug

In dit ultrakorte eerste deel (vijf bladzijden) maken we kennis met een man die twee bruggen schildert die in elkaars verlengde liggen over het IJ. Hij heeft vroeger filosofie gestudeerd, maar met zijn jaargenoten (Staartje, Hongerstaker, De Paus) heeft hij geen contact meer. Staartje, buschauffeur geworden, herkent hem en noemt hem bij zijn naam: Rob Hollander. Een journalist van *Tubantia* komt hem op het spoor en wil iets weten over een zaak van vroeger: de Rijssense Eigenrichting.

Vijf pogingen om Mr. G.B.J. Hiltermann naar huis te brengen

Via de herinneringen aan de radio-uitzendingen waarin G.B.J. Hiltermann de toestand in de wereld besprak, komt de ik-figuur, Rob Hollander, uit bij een cruciale herinnering uit de late jaren negentig. Rob komt Hiltermann tegen, wezenloos voor zich uit starend, in ochtendjas en op pantoffels, op de Hogesluis in Amsterdam. Hij helpt de oude man niet en loopt door. Terug naar de jaren zeventig in Rijssen, waar op zondagmiddag een vrouw en haar zoon aanbellen bij het huis van Rob om te evangeliseren. Rob is vooral geïntrigeerd door de jongen die een uit het hoofd geleerd verhaaltje vertelt, waarna zijn moeder het overneemt. Volgens Gertjan A en Gertjan B, de vrienden van Rob, zijn ze gek. Volgens hen kennen ze ook de man in het bos, een vreemde man die volgens de Gertjannen de piemel van jongens wil zien. Ze willen de ruiten bij hem ingooien. Rob volgt op een woensdagmiddag de evangeliserende moeder en zoon en aan het eind daarvan blijken ze in het huis te wonen waar de familie Hollander vroeger woonde.

De dag erna gaat Rob langs bij zijn oude buurvrouw en via haar zonen hoort hij hoe de evangeliserende jongen heet: Chris Vis. Over de schutting komt Rob bij Chris terecht en ze besluiten samen naar het bos te gaan om de man te waarschuwen. De man is niet thuis en ze verdwalen in het bos. Nadat ze in slaap gevallen zijn in een schuurtje, vinden ze de weg terug naar huis, waar ze opgewacht worden door een ongeruste menigte. Rob krijgt een onverwachte klap van zijn moeder. Veel later, als Rob al naar Amsterdam is verhuisd, weet de moeder zich niets van die klap te herinneren.

Een tijdsprong naar Rob die al dik in de vijftig is en voor *Wij Nederland* werkt aan een artikel over mensen die naar zichzelf op zoek zijn. Hij heeft al contact met de Amerikaan Douglas Fairbanks. Het artikel komt niet van de grond en hij gaat aan de slag met het artikel 'Waar zijn ze gebleven', over zijn medestudenten filosofie uit de jaren tachtig. Op een adressenlijst uit 1987 vindt hij een groot aantal namen, waaronder André en Amber Icks. Over André Icks wordt gezegd dat hij ergens in de Verenigde Staten woont en filmproducent is of iets met games doet. Enkele jaargenoten reageren, maar niemand heeft foto's van die tijd. Voor het eerst komt het Grote Verkleed Feest ter sprake. Icks neemt vanuit Los Angeles zelf contact op en zorgt voor vervoer via Schiphol, de volgende dag. Op weg naar Schiphol herinnert Rob zich niet meer precies wat er op het Grote Verkleed Feest is gebeurd of gezegd. Via een verafgelegen poort met een zwarte draaideur loopt Rob naar een hangar waar een witte kast staat in plaats van een privéjet. Door een vrouw, G, wordt hij naar dit 'bouwtoilet' gedirigeerd. Hij neemt onwennig plaats en stapt 'breekbaar' in Los Angeles uit, kort daarop gevolgd door G. In een limousine verwelkomt Icks hem: 'Het is een wat snelle en abrupte manier van vervoer, van de eerste keer moet je altijd een beetje bijkomen. Droevig?' G rijdt de mannen naar het huis van Icks. Rob blijft wantrouwig: 'Ik zat gevangen in virtual reality [...]' (106). In het huis van Icks denkt hij verder na over het vervoermiddel en vergelijkt dit met de transporter in *Star Trek*. Teleportatie, volgens Icks. Om te controleren of alles echt gebeurd is, belt hij zijn hoofdredacteur in Nederland; zij lag net te slapen. Rob moet nu wel toegeven dat alles wat hij meemaakt echt is. In de villa van Icks kijken ze, naast elkaar gezeten in de eigen bioscoopzaal, naar de film *The War of the Worlds*. Bediende Duck zorgt dat de analoge film draait. Icks vraagt opeens aan Rob of hij nog weet hoe ze heette en hij doelt op Amber en lijkt opgelucht te zijn als Rob zich haar naam herinnert. Ze kijken daarna naar *The Time Machine*. Later blijkt Duck een acteur te zijn die uit alle films is geknipt. Icks onthult ook dat er in deze versie van *The Time Machine* uit 1961 een sequentie zit waarin een etalagepop adequaat allerlei wisselende modes toont tot aan het jaar 1999, terwijl de oorspronkelijke film alleen de mode voorspelt tot 1966. Icks vertelt dat hij achter de makers van die scène aanging en dat hij Grace Vanlaar vond, die vlak bij hem woonde en plompverloren zegt dat ze een tijdmachine heeft, of liever gezegd, een tijdpoortaal, officieel een JUMP-unit.

Zelf gebouwd, zelf bedacht. Icks maakt gebruik van Grace en haar JUMP-unit als therapie en vraagt aan Rob of hij ergens spijt van heeft. Hij hint op het Grote Verkleed Feest. Rob weet niet direct wat er bedoeld wordt: iets met de poster van het feest? Dat hij als enige had geraden als wie Icks en zijn zuster verkleed waren? Rob herinnert zich meer van het feest, verschillende kostuums van mensen als De Paus, Staartje, de parachutist, Kimono en de Icksen, maar niet iets waar hij spijt van moet hebben. Zelf heeft Icks één keer iets veranderd in het verleden, niet zijn rijkdom. 'Nee, nee, zo werkt het niet, het is geen wonderlamp. Eén keer heb ik iets veranderd in het verleden, maar dan echt, onomkeerbaar, en niet eens voor mezelf. Dat kan ook, ik moet je dat ooit nog eens vertellen denk ik, het was ingrijpend genoeg maar dat is niet waar we het nu over hebben.' (158)

Het enige waar Rob aan kan denken, is die keer dat hij G.B.J. Hiltermann had kunnen helpen op de brug. In zijn dagboek vindt Rob niet veel meer over die gebeurtenis, wel een aantekening van een paar dagen later dat er bij zijn ouders ingebroken is, terwijl zij in de kerk zaten. Als hij niet kan slapen op wat de studentenkamer van Amber blijkt te zijn, zoekt hij ook nog op wat er gebeurd is in november 1987 op het feest: '*Gisteravond. Verkleedfeest. (Verkleed Feest, Ver Kleed Feest.) Druk, veel gebeurd. Ik kom hier nog op terug.*' (165) Hij gaat met de eveneens slapeloze Grace mee naar huis die meer vertelt over de *Jump Unit for Multifarious Purposes*. Terug in Icks' huis blijken de sporen van Amber verdwenen. De volgende ochtend vertelt Icks dat Rob vijf pogingen krijgt om iets in het verleden recht te zetten. Van Grace krijgt hij een krijtje mee om een cirkel te trekken, zodat hij terug kan.

eerste poging

Rob staat daadwerkelijk op de Hogesluis in 1998, ziet zichzelf langslopen, maar is zo overdonderd door de situatie en de vele vragen die in hem opkomen dat hij zonder Hiltermann te helpen teruggaat. Terug krijgt hij wat oud geld mee en meer informatie over wat hij mag en kan doen.

tweede poging

Deze keer benadert Rob Hiltermann wel, maar als hij hem vastpakt, beveelt Hiltermann: 'Laat u mij los?' Door de hoeveelheid zintuigelijke waarnemingen (lichaamswarmte, geur, stem), deinst Rob terug: 'zoveel echtheid kan ik niet aan.' (196)

derde poging

In plaats van Hiltermann te helpen, trekt Rob verder de stad in en drinkt koffie in het café van bioscoop Kriterion. Bij het bekijken van het geld dat hij heeft, denkt hij aan de diefstal bij zijn ouders die een paar dagen later plaats zal vinden. Hij denkt: *'Ben ik die inbreker niet zelf geweest?'* (206)

vierde poging

Bij de vierde poging heeft Rob wat extra kleren meegenomen. Hij begint op de brug in Amsterdam, overnacht op zolder in zijn eigen studentenwoning, maar vertrekt de volgende dag met de trein naar Rijssen, waar hij nog een extra nacht moet doorkomen tot de nacht van de inbraak bij zijn ouders. Bij het rondlopen door Rijssen vraagt hij zich af of de verbrande bungalow er nog is. *'Welke verbrande bungalow?'*

Nou, gewoon, die verbrande bungalow; de bungalow van de man in het bos die in brand was gestoken door boze inwoners nadat Chris Vis en ik in dat schuurtje hadden geslapen.

Alleen was er geen bungalow in brand gestoken.' (221-222)

Rob gaat zijn geheugen controleren bij het *Rijssens Weekblad*, maar bij het doorbladeren van de krant uit 1972 lijkt het of de nummers *'zich op de een of andere manier aan mijn geblader wisten te onttrekken.'* (223) Ook de man van de krant weet niet meer precies wat er was gebeurd. Hij gaat naar het bos om te kijken wat er nog te vinden is, maar raakt daar gedesoriënteerd. Hij brengt de nacht door in een schuurtje en is de volgende dag in het huis van zijn ouders die naar de kerk zijn. Hij vindt het geldkistje van zijn vader en haalt de briefjes eruit. Hij komt de werkelijke inbreker tegen die van hem schrikt en wegvlucht. Ook Rob verlaat het huis en gaat terug naar de kring op de Hogesluis.

Terug bij Icks vertelt bediende Duck dat hij de Douglas Fairbanks is die eerder contact met Rob had opgenomen voor zijn artikel over mensen die naar zichzelf op zoek zijn. Niet lang daarna komt hij erachter dat Icks eigenlijk Chris Vis is. *'Dat was een bijnaam lul!'* (236) De keer dat Icks zelf naar het verleden reisde om iets recht te zetten, heeft te maken met het verblijf van de jongens in het bos. *'Er was iets veranderd, daar, op die vage plek in mijn leven, en daarna was alles anders geworden, was ik in een andere tijdlijn terechtgekomen.'* (238) Rob wordt boos dat er voor hem is beslist;

Icks houdt vol dat hij ook niet meer weet wat er echt gebeurd is, maar dat hij het verleden voor Rob veranderd heeft. Icks en Rob reconstrueren dat de vage herinnering aan een brand een kwestie van eigenrichting kan zijn geweest, als wraak voor mogelijk misbruik. De ingreep van Icks in het verleden kan ze dus van een trauma verlost hebben.

Rob gaat zijn laatste poging wagen. Niet Grace, maar Icks toetst deze keer de gegevens in.

vijfde poging

Rob komt niet uit bij G.B.J. Hiltermann, maar bij het Binnengasthuisterrein. Hij ziet een poster van het Grote Verkleed Feest en ziet even later dat hij is aanbeland in november 1987. De krijtcirkel om terug te keren werkt niet. Hij komt De Paus tegen en in café 't Gasthuys de Hongerstaker, Kimono, Staartje en Parachutist. Rob komt te weten dat Hiltermann altijd in zijn ochtendjas zijn teckel uitliet en dat hij helemaal niet in de war was. De oud-studenten vermoeden dat ze niet zonder reden met elkaar opgescheept zitten. Ze gaan eerst slapen in kraakpand de Kaasemmer op het KNSM-eiland. Op weg naar hun slaapplek sluiten nog meer oud-studenten zich aan bij de groep. Tijdens de wandeling rijst het vermoeden bij enkelen dat Rob met Icks samenwerkt, omdat hij ze benaderd had voor een artikel in *Wij Nederland*. Later verdenken ze weer de Hongerstaker, omdat hij de sleutel van zijn oude huis heeft bewaard. Staartje vertelt dat ze op het Verkleedfeest Rob van zich af moest duwen, omdat hij haar wilde kussen. Een stomp was het zelfs, herinnert Rob zich opeens. De volgende dag lopen ze allemaal weer de stad in, sommigen met het idee om de jonge Icks te zoeken. Het idee wordt ook geopperd om als groep naar het zuiden af te reizen met de bus waarmee de krakers uit Hamburg naar het KNSM-eiland zijn gekomen. Het verhaal over de diefstal bij zijn ouders inspireert de andere leden van de groep om ook achter geld aan te gaan. De Paus haalt miskelken bij zijn oom weg en verkoopt ze door aan een antiekzaak. Rob is met hem mee. Bij het eten vertelt De Paus dat hij zijn pogingen bij Icks gebruikt heeft om zijn dealer dood te schieten.

De groep is aan het eind van de middag weer compleet al zijn er een paar afvallers. Het plan om één grote krijtcirkel te trekken waarin iedereen staat, werkt in de praktijk niet. Het kapen van de bus lukt wel al worden ze door een groep naakte Duitse krakers achterna gezeten. Het pistool van De

Paus zorgt voor genoeg schrikeffect. Eén volgt hen zelfs helemaal naar een tankstation.

De groep zit al jaren in een klooster in Arles, Staartje woont apart in de bus. De reis naar het klooster vervult Rob nog met weemoed, ook omdat De Paus een toespraak hield, waarin hij benadrukt dat ze nu aangewezen zijn op elkaar. 'Bovendien moesten we niet vergeten dat de tijd die we hier doorbrachten alleen *binnen* deze poging bestond [...].' (312) De groep treedt in de buurt op als theatergroep The Big Dress Up Party, totdat de bus het begeeft en ze zich meer op cursussen gaan richten.

Vier, vijf jaar later lopen Rob en De Paus naar een rotspunt. De Paus en Kimono vertrekken binnenkort tijdelijk naar de boeddhisten, omdat hun oudere versies in het klooster zullen overnachten. Als ze weer terugkomen, wil De Paus graag verder met een oud project; hun ontmoetingen met Icks naast elkaar leggen.

Bij de terugtocht herinnert Rob zich de eerste keer dat De Paus en hij met een noodvaart naar beneden gingen en er toen een flakkerende, lichtgevende gestalte met ze meebewoog. Hun gedeelde hallucinatie betreft een oude overlevering uit de middeleeuwen over een monnik met ketterse ideeën die op de brandstapel belandde, zich al brandend bevrijdde en naar beneden rende. Het zal hen nog een keer overkomen dat de brandende man met hen meerent.

Nadat de jongere versies van De Paus en Kimono zijn geweest, leggen de groepsleden de herinneringen aan Icks en de vijf pogingen die ieder kreeg naast elkaar. Ze constateren dat Icks altijd teleurgesteld was in wat ze goed wilden maken in het verleden en dat het niet toevallig is dat hun vijfde poging allemaal vlak voor het Grote Verkleed Feest plaatsvond. Bij nadere beschouwing blijkt Rob op het feest een opmerking te hebben gemaakt over de naam van de zus van Icks, omdat een stel corpballen wilde weten hoe ze heet. Zijn antwoord: "Geen idee," zei ik. "Maar Aster zal het niet zijn." Waarna Asterix de naam wordt om Amber op het feest en daarna te bespotten. Icks en zijn zus zullen op den duur stoppen met de studie filosofie vanwege dit pestgedrag.

De groepsleden proberen nog weg te komen, maar het momentum (het feest) ligt in hun vijfde poging allang achter hen. Parachutist gaat nog een gigantische X graven in de tuin, maar moet opgeven als hij een arm breekt,

waarna er een y overblijft. Na lezing van alle notities van Rob denkt de groep dat eigenlijk alles om hem draait. Icks heeft hem van een trauma gered, hij had zijn grap ongedaan moeten maken, ‘maar ik had gefaald, ik was in gebreke gebleven, omdat ik niet hetzelfde voor hem had gedaan als hij voor mij’ (370). Er komt dus geen verlossing voor de groep. Dit deel eindigt met Icks die in een droom zich tot Rob wendt en zegt dat alles in Robs hoofd plaatsvond: ‘Ik heb dit alles alleen voor jou gedaan. Nu ben je weer alleen. Je was het altijd zelf. Dit alles – hij maakte het gebaar dat veel omvatte – dit alles was er nooit. Je weet precies hoe het zit. Je komt hier nog op terug.’ (383)

De man op de brug

Het boek eindigt weer zoals het begon, met de schilder op de brug die zijn sisyfusarbeid voortzet. Uiteindelijk vertelt hij het verhaal waar het om draait: dat hij, alleen, uit het bos kwam en dat hij loog dat hij misbruikt was door de man in het bos, waarna de Rijssense eigenrichting plaatsvindt, omdat oudere jongens het huis in brand steken en de man in vlammen het bos in rent en verbrandt.

‘Je zou willen dat je terug kon gaan in de tijd om het ongedaan te maken, om ongedaan te maken wat je had verzonnen.’ (398)

PERSONAGES

ROB HOLLANDER

Woont zijn hele volwassen leven alleen. Hij is als student jaloers op medestudenten die alleen op de achterste rij van de collegezalen gingen zitten. ‘Dat waren mensen die later de evenwichtigste levens zouden gaan leiden. Of die zich als eerste ophingen, wie zal het zeggen.’ (90) Hij hoort ook niet echt bij een van de groepjes bij zijn studie, al zit hij wel bij een speciaal groepje: ‘een vaag groepje van mensen die niet echt bij een groepje hoorden, zo beschouwde ik dat tenminste, maar nu weet ik dat dat gemakzucht was, dat alle groepjes gewoon groepjes waren en dat degenen die zich als leden van restgroepjes zagen geen moeite hadden met het leggen van contact, maar met het accepteren van contact.’ (148)

‘Nu ik eindelijk voor het blad schreef, bestond het niet meer. De wereld draaide zo snel rond dat ik er telkens te laat op was gesprongen, in welke levensfase dan ook. Ik had altijd moeite gehad met springen. Het liefst had ik helemaal niets gedaan. [...] Het gelukkigst was ik geweest wanneer er het minst van mij werd verwacht en ik me kon overgeven aan mijn eigen gedachten.’ (73)

Gebrek aan ambitie. Met zijn literaire ambitie was het nooit iets geworden. ‘Met mijn andere ambities, voor zover aanwezig, eigenlijk ook niet.’ (84)

Het idee dat hij Hiltermann alsnog wil helpen, staat voor iets groters: ‘Het ging om het idee, dit falen stond voor alle andere keren dat ik had gefaald? [...] Was het grote falen van mijn leven eigenlijk niet dat ik zo weinig gefaald had, omdat ik zo weinig had *gedaan*, omdat ik me zo weinig had verbonden, aan mensen, aan dingen? Ik had mezelf geen kans gegeven om te falen.’ (163-164)

Rob is ‘Die ene jongen, die er ook bij was.’ (253) Opvallend is dat hij juist weer gedijt in een grote groep, zoals in het klooster in Frankrijk. Hij draagt daar op den duur, net als De Paus, een pij. Een nogal grote overgang voor iemand uit een protestantse traditie, maar het geeft misschien aan dat hij zijn gevoel voor religieus denken niet helemaal kwijt is.

CHRIS VIS/ANDRÉ ICKS

We komen Icks eerst tegen als Chris Vis in Rijssen, die met zijn moeder evangeliserend langs de deuren trekt en lange tijd weet Rob niet dat zij een en dezelfde figuur zijn. Als Rob hem in Amerika ontmoet, vertelt hij dat hij rijk geworden is door games. Door Rob kent hem autoriteit toe: ‘*Alsof hij mijn gedachten gelezen had, begon hij over vroeger.*’ (130) Beschikt Icks over dezelfde eigenschappen als een god? Of is hij juist iets tegenovergestelds? ‘*Het is iets duivels wat Icks heeft gedaan. Hebben wij onze ziel aan hem verkocht?*’ (291) Icks verwijst naar X, de eerste letter in het Grieks van Christus.

Er zijn meer verwijzingen naar de almacht van Icks: ‘*“Ons pad werd geëffend”– dat is de laatste tijd De Paus’ favoriete uitdrukking als het om de reis gaat. Dan is het de vraag natuurlijk door wie dat pad is geëffend en dan gaat het meteen weer over Icks.*’ (307)

De Paus heeft een theorie: 'Icks is een god of een gevallen engel.' Rob heeft daar zijn twijfels bij: 'Het is eerder een poging om iets vreemds in bekende termen te gieten. [...] als hij zich maar genoeg in de zaak verdiept, kan hij de paus van deze god worden.' (312)

Op het eind van deel twee verschijnt Icks in een droom aan Rob; de vraag is of het hele deel twee, inclusief het bestaan van Icks, tot een droom behoort.

G/GRACE VANLAAR

Grace is een bijfiguur die de JUMP-unit heeft ontworpen, kan bedienen en in dienst is van Icks. 'Ik ben een kunstenaar, die JUMP-unit is mijn gereedschap, zo kan je 't ook zien.' Grace is ook een *speaking name*. Het kan verwijzen naar een gebed (meestal bij een maaltijd, maar ook algemener gebruikt). Als de groep de JUMP-unit niet meer kan gebruiken om terug in de tijd te reizen, benoemt Rob het alternatief: 'bidden' (364).

STRUCTUUR EN GENRE

Je kunt je afvragen of dit een klassieke raamvertelling is, zoals de *Decamerone* van Boccaccio, waarin verschillende verhalen door een centrale rode lijn bijeengehouden worden, maar het grote tweede deel wordt ingekapseld door twee delen over de man op de brug. In het tweede deel worden de verschillende hoofdstukken, los van de hoofdstukken die tot de vijf pogingen behoren, aangeduid met 'X*'.

Er komen in de roman verschillende vormen voor van *foreshadowing*: iets of iemand komt later in een iets andere vorm terug. Drie voorbeelden, maar er zijn er waarschijnlijk meer te vinden. Bij zijn oude buurvrouw maakt de jonge Rob een grap over de namen van haar zonen. De eerste heet Aart, de tweede Bart. Hij vraagt aan haar of ze, bij een mogelijke derde zoon, die dan Cart zou noemen. Een onhandige, grappige opmerking, maar later op het Grote Verkleed Feest heeft de naamgrap over de voornaam Amber Icks ('Aster zal het niet zijn') grote gevolgen.

Een ander voorbeeld is *Take me to the bridge!* gezongen door James Brown. Die kreet wordt een terugkerende grap bij de busreis naar Frankrijk, maar

het grote tweede deel eindigt er ook mee, waarna de overgang plaatsvindt naar de man op de brug in deel drie.

Een laatste voorbeeld is de mythische brandende man in het bos die met De Paus en Rob meerent naar beneden en die in het laatste deel van deze roman een realistische invulling krijgt.

De vraag tot welk genre het boek behoort, is moeilijk eenduidig te beantwoorden. Het tweede deel kent door de JUMP-unit klassieke science-fictionelementen, maar als je het eerste en derde deel in je interpretatie betreft, dan kun je niets anders dan concluderen dat je vooral te maken hebt met een psychologische roman, waarin een jeugdtrauma via een geconstrueerd verhaal verteerbaar wordt gemaakt.

PERSPECTIEF

In 'De man op de brug' is sprake van een alwetende verteller die het leven van brugschilder Rob Hollander samenvat en algemene informatie verschaft. Dat kun je goed zien aan een zin als: 'Een maand nadat dat stuk in *Het Parool* had gestaan, kwam er een journalist van *Tubantia* naar de brug, de krant die ze lezen in de streek waar hij vandaan komt.' (14)

'Vijf pogingen om Mr. G.B.J. Hiltermann naar huis te brengen'

Vanaf dit deel hebben we voor een groot deel te maken met een vertellend ik-perspectief. Het eerste deel begint nog met: 'En we beginnen hier: Rijssen in de jaren zeventig, een zondagmiddag.' Op dezelfde bladzijde komt ook nog iemand voor die iets tegen de verteller lijkt te zeggen: 'Ga je niets zeggen over mr. G.B.J. Hiltermann [...]?' Daarna is de ik vooral aan het woord, die zichzelf ook weer onderbreekt: 'Ik ben een beetje breedspakerig bezig geloof ik, dit kan allemaal veel korter, maar ik moet het een beetje goed neerzetten, straks komt het gedoe met die tijdmachine en dan moet u het allemaal wel kunnen volgen.' (24) Ook later zijn er vaak onderbrekingen van de verhaallijn waaruit blijkt dat Rob Hollander het verhaal achteraf vertelt: 'Natuurlijk zijn dit gedachten die ik later heb ontwikkeld [...].' (31)

In het laatste deel, ook weer 'De man op de brug' getiteld, komt de

alwetende verteller terug. Er is echter een interessante verschuiving te zien op bladzijde 392 waar er wordt overgeschakeld naar een je-verteller, een variant op de ik-verteller, die minder afstandelijk is en waarschijnlijk vertelt wat er echt gebeurd is.

SETTING

Ruimte

Er zijn zeer concrete ruimteaanwijzingen in alle verhaaldelen, zoals de bruggen (de Amsterdamsebrug en de Schellingwouderbrug, te herkennen op het omslagbeeld), evenals de bij naam genoemde straten in Amsterdam en Rijssen. De Van Opstallstraat in Rijssen is daadwerkelijk de straat waar Rob van Essen in zijn jeugd gewoond heeft.

Los van de concrete beschrijvingen is het interessant om te zien waar de ruimte een symbolische betekenis krijgt. Zo beschrijft de jonge Rob het kerkgebouw als volgt: *'Wanneer het donker was en er achter de kleine ramen niets dan zwart was te zien, leek het net of we in een ruimteschip van baksteen zaten dat roerloos door het universum schoot, rechtstreeks op weg naar God, wie zou het zeggen.'* (33) Zo'n beschrijving krijgt natuurlijk betekenis in context van wat er later gebeurt.

Zulke symbolische opmerkingen over ruimte (en tijd) worden vaker gemaakt, zoals in het huis van Icks: *'Toen ik terugliep hield ik er opeens weer rekening mee dat ik in een hiernamaals rondliep.'* (119)

Het bos in Rijssen kent van oudsher vooral een duistere sfeer, in deze roman omdat je er kunt verdwalen, en omdat er geruchten gaan over een man die daar woont.

Nog meer sfeer vinden we in de beschrijving van de collegezalen en universiteitsgebouwen in de jaren tachtig waarbij vooral de term *'grauw'* (88) opvalt. De manier waarop de studenten in de zaal zitten, niet naast elkaar, is ook opmerkelijk. Alleen de Icksen zitten naast elkaar. Rob herkent ze vanuit de bioscoop Kriterion waar ze ook naast elkaar zitten, en Rob zit alleen achter hen.

Een ander kenmerkend detail is de naam 'Centrale Interfaculteit' waar Rob studeert, 'een mooie term die me altijd aan sciencefictionromans deed denken' (88). En ook hier, in hetzelfde hoofdstukje, lezen we de herhaling binnen de bioscoop, waar Rob op 'grauwe zondagmiddagen' naar oude films kijkt, zoals *The Time Machine* en *The War of the Worlds*.

Nog een fijn detail is de ruimte die gespiegeld wordt: vanuit het kantoor van *Wij Nederland* kan Rob de bruggen over het IJ zien; de bruggen uit het eerste en laatste deel.

Tijd

In een roman waarin tijdreizen tot de mogelijkheden behoort, is het onderdeel 'tijd' verhaaltechnisch en filosofisch gezien interessant.

Er zitten concrete tijdsaanduidingen in de tekst, zo weten we bijvoorbeeld wanneer Rob G.B.J. Hiltermann op de brug ziet dankzij zijn dagboek: 'op 13 november 1998' (25). Ook later zijn er concrete aanwijzingen wanneer iets speelt. Het is wat onduidelijker in welk jaar we zitten in het heden van deel twee. Er is sprake van het niet-bestaande *Wij Nederland* als opvolger van *Vrij Nederland*, dus waarschijnlijk zitten we in de nabije toekomst.

De herinnering van de ouders aan de avond dat Rob verdwaald was in het bos is vaag. 'Dat wisten ze niet zo goed, het was geen avond die zich in hun geheugen had gegrift. Mijn vader herhaalde nog maar eens dat er in feite niets gebeurd was. "Toch?" zei hij aarzelend, "toch?"' (68) Die vaagheid, die ook bij Rob voorkomt, ook als hij oude kranten checkt, kan verklaard worden: Icks heeft immers gemorrelt aan het verleden.

Er zitten talloze tijdsprongen in het verhaal evenals vooruitwijzingen die expliciet worden benoemd: 'Jaren na die avond die ik met Chris Vis in het bos doorbracht, maar dan ook jaren later, toen ik al lang en breed in de vijftig was, zou ik iemand tegenkomen met een tijdmachine.' (69)

Zo'n vooruitblik komt ook voor op bladzijde 297-298 waar Rob vertelt dat ze nu in het klooster in Frankrijk zitten. 'Maar ik loop op de dingen vooruit. Het klooster hebben we dus gehaald, ik zit in mijn cel en ga verder met het verslag van de reis. Wonderlijk.'

Een expliciete tijdsprong kom je bijvoorbeeld tegen op blz. 226: 'Ik ben uit het bos gekomen, natuurlijk. Dat ik nu, op zondagavond, in de woonkamer van mijn ouders sta, is daarvan het doorslaggevende bewijs.' Soms is er een tijdsprong van jaren: 'Vier, vijf jaar, langer heeft het niet geduurd voordat we bij dit moment zijn beland, hier, vandaag [...].' (321)

Op filosofischer vlak worden veel opmerkingen over tijd gemaakt, omdat het voor Rob (en de lezer) aannemelijk gemaakt wordt hoe een tijdmachine werkt. Uitvinder Grace legt uit: 'Het is allemaal veel prozaïscher dan dat. We maken geen gebruik van je eigen tijdlijn, we lenen tijdlijnen van anderen die zich op dat moment in de buurt van de locatie bevinden. Die mixen we een beetje door elkaar, nou ja, we lenen tijd van de tijd, zou je kunnen zeggen en zo creëren we een gebied waarin je je gang kan gaan, met behoud van identiteit en herinneringen.' (170)

De Paus heeft een andere invulling van het begrip 'tijd': 'God mag weten hoe tijd in elkaar zit, als ze al bestaat, wie weet vindt alles wat het geval is tegelijkertijd plaats en brengt onze geest er een volgorde in aan, maar voor ons is tijd lineair, en dat is niet voor niets, we hebben die volgorde nodig om in ons bestaan te kunnen blijven geloven. [...] We hebben de spanningsboog van het verhaal doorbroken, en daar staan we nu.' (291)

STIJL

Het meest opvallende stijlkenmerk is de ironische ondertoon in veel zinnen, vaak een vorm van zelfironie als Rob zijn eigen leven beschouwt. Bijvoorbeeld als hij beschrijft hoe hij geleidelijk aan van bureauredacteur in een schrijvende medewerker is veranderd bij *Wij Nederland*: 'Een late roeping. Een lauwe roeping ook, eerlijk gezegd, alsof ik inmiddels te oud was om er nog helemaal in te kunnen geloven.' (72)

THEMA'S EN MOTIEVEN

Zeggenschap over je lot

Dit abstracte motief houdt direct verband met het tweede motief over het geloof. Het hele tweede deel gaat er immers over in hoeverre je fouten die je in het verleden maakt, kunt herstellen en of er niet een hogere macht (God of een JUMP-unit) nodig is om in het reine te komen met die fout. Het derde en laatste deel van de roman lijkt erop te wijzen dat je de verantwoordelijkheid voor je eigen daden niet kunt ontlopen en onder ogen moet zien.

Afstand tot het geloof

Rob is nog een vrome jongen in zijn jeugd, maar later krijgt hij steeds meer twijfels, waarbij ook de paradoxen van het geloof bevreemd worden: 'Je moest je voortdurend bewust zijn van al je handelingen en gedachten, en je gedrag aanpassen als je tekortschoot, omdat alles wat je deed en dacht beoordeeld zou worden, en het antwoord leverde op de vraag waar je de eeuwigheid mocht doorbrengen, in de hemel of de hel.' (84)

Als de mogelijkheid bestaat om veranderingen aan te brengen in het verleden, dan stel je je als Icks op één lijn met God: 'Hij had zich gedragen als een god, hij had ingegrepen.' (244)

Er sluimert nog steeds een religieus gevoel bij Rob: 'Ik probeer een beetje luchtig te klinken, maar het steekt nog steeds een beetje dat Tibetaan een paar jaar geleden naar de boeddhisten overstapte. Ik zoek hem altijd op als ik daar ben, hij mediteert en veegt de vloeren. Als ik hem zie, denk ik: "overloper!", maar tegelijkertijd vraag ik me af waarom ik die overstap nooit heb kunnen maken, hij wekt een kalme en evenwichtige indruk.' (324)

Dat religieuze gevoel blijkt ook uit de kleding die hij draagt in het klooster in Arles. De Paus en Rob worden De Twee Pijen genoemd, omdat ze pijen dragen. Rob later zelfs 'Pijtje Twee'.

Om de aandacht van Icks van boven te trekken is het graven van een X in het gras, zoals de Parachutist doet, wellicht wat primitief, vindt Rob.

De Paus zegt dat er in de loop der eeuwen wel manieren zijn bedacht die beter passen. “‘Bedoel je dat we moeten gaan bidden?’ vroeg ik.’ Als Rob zou bidden, dan betekent dat iets voor de rol van Icks. De Paus: “‘Icks als God, dat is niet eens zo’n vreemd idee, toch? Juist omdat hij zelf niet van zijn almacht, in de vorm van een tijdmachine, gebruik heeft gemaakt om zijn zus te redden op het feest, maar het van ons verlangd heeft – daar zit het godsbewijs.” (365)

Individualisme tegenover groepsgedrag

In de tekst word continu benadrukt dat Rob een eenling is. Dat individualisme (ook te zien aan de collegezaal bij filosofie waar iedereen apart zit) staat in contrast met de hechte geloofsgemeenschap waaruit hij komt. Zijn eigen rol in de groep in Arles is voor hem niet negatief, hij maakt deel uit van een groter geheel. ‘Weer merk ik dat ik me beter voel wanneer ik iets zeg, omdat het mijn deelname aan de groep bevestigt en mijn positie versterkt, zeker wanneer ik respons krijg. Is dit dan wat een groep is: een verzameling individuen die onderling strijden om deelname en positie?’ (277)

Nostalgie/herinnering

Nostalgie wordt al vrij in het begin (19) gezien als een wat valse vorm van herinnering. Dat wordt later herhaald: ‘Maar nostalgie is iets om op afstand te houden [...]’ (93) ‘Nostalgie is een killer, jongen. Ik heb er veel last van gehad, zeker toen ik jonger was. Verlangen naar iets wat nooit was, daar komt het op neer, naar iets wat in je herinnering is vervormd, ontdaan van nare en vervelende gevoelens.’ (122)

Dat wil niet zeggen dat herinneringen altijd correct zijn. Op heel veel plekken in de roman geeft Rob blijk van een haperend geheugen. Soms komt dat voor als er gemorreld is aan het verleden. Soms weten anderen nog wel iets te herinneren wat Rob vergeten is. Icks zegt bijvoorbeeld dat Rob vroeger ook al de clown uithing. ‘Zelf had ik het blijikbaar verdrongen, want ik kon me werkelijk geen enkele door mij tijdens mijn studietijd gemaakte gevatte opmerking voor de geest halen.’ (138) Het wordt later duidelijk dat Icks hier al op de naamgrap over Amber hint.

POËTICA

De poëtica van een schrijver bestaat uit zijn verzamelde opvattingen over wat een goed boek zou moeten zijn. Rob Hollander had ook de ambitie om schrijver te worden, maar hij heeft een laptop vol onafgemaakt werk. 'Ik weet nooit waar een verhaal heen moet. Er zijn zoveel mogelijkheden, waarom zou je het ene vervolg kiezen en alle andere mogelijkheden verwerpen? Toch moet je keuzes maken, je kunt niet alles tegelijk verzinnen.' (83) Tegelijk is dat wat er in deze roman wel gebeurt. In plaats van fictie hield Rob een dagboek bij, wat een manier is om de werkelijkheid vast te leggen. Helaas staan deze opmerkingen in deel twee, dat binnen deze romanwereld de fictionele wereld vertegenwoordigt die de waarheid die in deel drie verteld wordt draaglijk moet maken. Die fictionele wereld wordt al aangekondigd in deel één: 'Daarom leest hij alles wat los en vast zit, als het maar verzonnen is.' (15)

Binnen die fictionele wereld wordt ook continu benadrukt dat we met fictie te maken hebben: Grace Vanlaar vertelt over de tijdmachine die ze zelf gebouwd heeft: 'Bedacht is een beter woord. Je zou ook kunnen zeggen dat ze zichzelf heeft gebouwd toen ik toevallig met mijn gedachten in de buurt was. Ach, ik zeg maar wat.' (135)

Over de onmogelijkheid van tijdreizen zegt Icks: 'Ach, al die dingen zijn verzonnen door schrijvers en theoretici die nooit met zo'n ding hebben gewerkt, dat is allemaal gewichtigdoenerij om die films en die boeken interessanter te maken.' (157)

De personages benadrukken ook steeds dat ze in een fictionele wereld zijn beland: '[...] uiteraard fantaseerden we erover dat Kurt Cobain hier rondliep en dit nummer zou horen, we vrolijkten ervan op, want dit gegeven kenden we uit films met tijdreizigers en nu speelden we zelf in zo'n film.' (313)

"Die reis," zegt De Paus, en hij weet zelf waarschijnlijk ook wel dat hij in herhaling valt, "die was nooit echt." (315) Rob herkent het, maar denkt 'dat het de herinneringen zijn die voor de vertekening hebben gezorgd. [...] dat

was het wat de reis draaglijk maakte: de mogelijkheid tot verbroedering die de gedeelde ervaringen ons schonken; de mogelijkheid tot een verhaal, dat we aan elkaar konden vertellen en dat we konden aanvullen tot er een *gedeeld* verhaal ontstond.’ (316)

De Paus herhaalt die zin later vaker. Rob: ‘En inderdaad, de reis en de aankomst zouden in een film veel beter kunnen worden verbeeld dan door een verhaal. Een sequentie van beelden [...] het zou allemaal zonder woorden kunnen, zonder voice-over, terwijl ik nu niets anders ben dan dat, uw voice-over, de beelden levert uw hoofd er gratis bij.’ (318)

De Paus: ‘Het was alsof we een scenario naspeelden. [...] Een feelgoodmovie, dat was het.’ (319)

Als Rob vertelt over hun optredens als theatergroep die vanuit het klooster optreedt: ‘Ik was geen personage in het stuk, dat was ik op het feest ook niet geweest, ik was de verteller, voor zover die nodig was.’ (321)

‘[...] we zaten zelf in een toneelstuk en wilden niet achter de schermen kijken.’ (325)

Dit spel met de werkelijkheid en fictie plaatst deze roman in de autonomistische hoek, terwijl de continue verwijzingen naar de autobiografie van de schrijver de roman in de expressieve hoek plaatsen. In de lezing zal hier nader op worden ingegaan.

INTERTEKSTUALITEIT

Er wordt in de roman veelvuldig verwezen naar boeken, films en muziek; te veel om allemaal te behandelen. Sommige verwijzingen lijken alleen terug te komen om een beeld van de tijd te schetsen: verwijzingen naar muziek uit de jaren zeventig, tachtig en negentig: The Smiths, The Doors, The Jam. Er zit ook een bewust anachronisme in, wanneer de nieuwe kloosterlingen *Smells Like Teen Spirit* spelen in Frankrijk, terwijl dat nummer pas later uitkomt (313).

Icks laat *Tinseltown in the Rain* van The Blue Nile horen om de gedachten van Rob te verplaatsen naar hun studietijd; muziek die even later op een andere manier geautomatiseerd tot een nieuw nummer gemaakt wordt. Daarna gaat het over de toekomst van literatuur waarmee hetzelfde kan gebeuren: “Misschien gaat dat laatste met literatuur makkelijker, als een nieuwe vorm van intertekstualiteit.”

“Maar dan is dus straks geen enkele tekst meer te vertrouwen, als dit wereldwijd gaat?”

“Wie weet komt er een museum voor oerversies. En voor de rest ontwikkelen die romans zichzelf dan wel. Hadden ze het daar bij de literatuurlessen op de middelbare school niet altijd over, was dat geen standaardvraag: wat voor ontwikkeling maken de hoofdpersonen door? Nu ontwikkelen ze zichzelf.” (129-130)

‘Er worden rare dingen met me uitgehaald, dus ik besta.’ (107) Dat denkt Rob, in een variant op Descartes’ ‘Ik denk, dus ik besta’. Natuurlijk hebben veel verwijzingen direct of indirect te maken met tijdreizen, zoals de verwijzingen naar films als *The War of the Worlds*, *The Time Machine*, *Star Trek* en *Back tot the future* (waar er ook gerommeld wordt in het verleden). Of strips: ‘Opeens kreeg ik het idee dat ik [in] een oud stripverhaal verzeild ben geraakt, *Kuifje en de tijdmachine*, *Rik Ringers en het raadsel van de tijd.*’ (137) Of boeken: ‘Misschien doet ze mee aan kruistochten, in spijkerbroek.’ (143)

Andere verwijzingen hebben direct te maken met het motief ‘geloof’. Zo wordt er letterlijk verwezen naar het negende gebod (U zult geen valse getuigenis spreken tegen uw naaste), maar er zijn ook terloopse verwijzingen, zoals: ‘Dat was alleen bij God vroeger, toen ik nog in hem geloofde. Er zij licht, en er was licht. Laat ons mensen maken. Enzovoort.’ (111)

Bij de vierde poging van Rob is hij drie dagen weggeweest. “Drie dagen. Een kleine drie dagen. Van vrijdagmiddag tot zondag.”

“Net als met Christus,” knikte Icks. “Na drie dagen uit de dood opgestaan. En als je het dan ging uitrekenen, was het anderhalve dag. Van vrijdagavond tot zondagochtend.” [...] Het was ook een heel vreemd gesprek, waarom hadden we het over Christus? (234)

Duwt Icks Rob in de rol van Jezus, om de zonden op zich te nemen? Na wat onenigheid over wat er gebeurd is in het bos en over wat er is veranderd in het verleden, draagt Icks Rob op om zich te wassen. 'Ondanks de storm in mijn hoofd voelde het weldadig, alsof in het water vuil van jaren werd opgelost.' (240) Geeft Icks hier aan dat Rob zijn handen in onschuld kan wassen, nadat hij het verleden heeft veranderd, dat Rob gereinigd is?

Betekenisvolle verwijzingen worden afgewisseld met meer ironische verwijzingen, zoals deze variant op de beginzin van *De uitvreter* van Nescio: 'Behalve de man die zichzelf nakeek in de Sarphatistraat, heb ik nooit een wonderlijker kerel gekend dan...' (200)

Of als de toneelwet van Tsjechov wordt aangehaald; De Paus zegt: 'We houden ons redelijk aan de wet van Tsjechov hè. Er wordt een pistool geïntroduceerd en een paar uur later gaat het af.' (304)

Extra humoristisch is de uitroep bij een naakte Duitser op de voorruit van de bus: 'Houdt het dan nooit op?' (306) Een kreet die actrice Carice van Houten slaakt in de film *Zwartboek*.

ONTVANGST

Hoe herstel je een fout uit het verleden? Met een tijdmachine natuurlijk, weet Rob van Essen – Rob Schouten in *Trouw* vergelijkt het boek met *De kellner en de levenden* van Simon Vestdijk en het werk van de Japanse schrijver Haruki Murakami. En meer: 'Ik kom hier nog op terug is de uitwerking van een bekend menselijk gedachtenexperiment, namelijk dat je in een mum van tijd en zonder dat de buitenwereld je afwezigheid opmerkt, een bezoek kunt brengen aan andere werelden en dimensies. Denk aan de eeuwenoude praktijken van sjamanen of aan *Alice in Wonderland*. Dat Van Essen dat oude SF-thema weer eens van stal haalt, kun je dus moeilijk erg origineel noemen. Hij verstaat gelukkig de kunst z'n lezers en passant te doordringen van een veel belangrijker, in feite filosofische vraag namelijk: wat is de werkelijkheid? In welke realiteit leven we eigenlijk? Wat is de waarde van onze herinneringen?'

Rob van Essen schreef een sombere en tegelijk komische roman over de zeggenschap over je lot – Judith Eiselin in *NRC*. Ze is erg positief en geeft vijf ballen: ‘een droom van een boek, zo rijk. Het is een jongensboek zo goed als een filosofisch getoonzet gedachte-experiment.’ De roman is te veelzijdig om deze tot een bepaald genre te rekenen: ‘Het is deels een autobiografisch relaas (wat de kerkelijke jeugd van de hoofdpersoon betreft) maar evengoed een bizar en gewaagd sciencefictionverhaal. Het is razend intelligent en tegelijk heel toegankelijk, vol melige grappen. Het is een construct dat de nadruk legt op het construct-zijn, maar ook een compleet meeslepend, overtuigend avontuur. Het is een verhaal over verhalen vertellen – en nog veel meer.’ Er is wel een duidelijk thema, het gaat nadrukkelijk ‘om keuzes maken, om zeggenschap over je lot.’

Rob van Essen heeft weer écht iets te vertellen in ‘Ik kom hier nog op terug’ - Bo van Houwelingen in *de Volkskrant*: ‘Van Essen biedt een soort literaire geborgenheid waar je als lezer langzaam bij wegdoezelt, tot je ineens al halverwege het boek bent en er eigenlijk nog niets is gebeurd.’ De hoofdpersoon is niet erg sprankelend, maar dat is niet erg: In feite raak je als lezer in dezelfde half verdoofde toestand als hoofdpersoon Rob, die nergens wezenlijk aan meedoet, nooit heftige emoties ervaart en geen betekenisvolle verbinding met anderen heeft. Klinkt vreselijk, maar het is eigenlijk wel prettig even mee te wandelen met een leven zonder scherpe randjes. Te ervaren hoe stressloos tijd kan verstrijken; Rob is iemand die het zich kan permitteren eindeloos te verdwalen in het verleden. Maar dan ook echt.’ De roman doet wel een beetje aan *De goede zoon* denken volgens Van Houwelingen.

Glinsteringen – Kees 't Hart heeft in *De Groene Amsterdammer* geen moeite met de geloofwaardigheid van de roman: ‘Ik geloofde alles, vond niks er met de haren bij gesleept en was absoluut niet verbaasd dat een van zijn oude jaargenoten, ene Icks, in Los Angeles een soort tijdmachine beheerde, ontworpen door Grace, die vroeger betrokken was bij het maken van *The Timemachine*. Ik raad de lezer met klem aan gewoon door te lezen, nee, u hoeft niet te vrezen voor overdreven fantasie met elfen, ridders of op hol geslagen *Star Trek*-geneuzel.’

Een fout uit het verleden herstellen – Coen Peppelenbos in het *Dagblad van het Noorden* geeft vijf sterren: 'Het doet een beetje denken aan *De kellner en de levenden* van Simon Vestdijk, maar dan in een seculiere uitvoering. Van Essen daagt ons uit om na te denken over onze eigen verantwoordelijkheid in het leven in plaats van het heil te verwachten van een god, de techniek of de anderen.'

DISCUSSIEVRAGEN

- 1 Criticus Kees 't Hart had geen moeite met de geloofwaardigheid van het boek. In hoeverre vindt u de geloofwaardigheid van belang voor uw eindoordeel over het boek?
- 2 Er zijn veel open plekken in deze roman. Wat weten we bijvoorbeeld over Amber? Wat denkt u dat er met haar gebeurd is?
- 3 In hoeverre is een mens in staat om fouten in het verleden recht te zetten? Blijft een mens zijn leven lang schuldig door iets wat er in de jeugd is gebeurd?
- 4 Er zijn ruimtebeschrijvingen die extra betekenis krijgen dankzij de sfeer, de symbolische waarde of de karakterisering van de hoofdpersoon. Welke vond u betekenisvol bij het lezen? Denk aan de JUMP-unit, de logeerkamer van Rob bij Icks, die op de studeerkamer van Amber lijkt.
- 5 Bij *Structuur en genre* worden drie voorbeelden van foreshadowing genoemd. Kunt u er nog één of meer vinden?
- 6 Er zitten talloze verwijzingen in de roman naar het geloof. Denkt u dat Rob Hollander afgerekend heeft met dat geloof of blijft er voor een afvallige altijd een bepaalde band met de vroegere overtuiging bestaan?
- 7 Op bladzijde 362 zegt De Paus tijdens hun verblijf in Frankrijk: 'En daar zitten wij nu, in ons vagevuur.' Welke betekenis geeft u aan die uitspraak?
- 8 Is het continue schilderen van de bruggen, zoals Rob Hollander in deel één en drie doet, een kwestie van boetedoening?
- 9 De allerlaatste bladzijden van de roman werken toe naar een climax waarin je leest wat er werkelijk is gebeurd in het leven van Rob Hollander. In hoeverre had u die wending voorzien?
- 10 In hoeverre vindt u Rob Hollander een sympathieke hoofdpersoon?

BRONNEN

Recensies

- NRC
- de Volkskrant
- Trouw
- De Groene Amsterdammer
- Dagblad van het Noorden

Interviews

- www.ad.nl
- www.tubantia.nl

Overig

- Juryrapport Libris Literatuur Prijs 2024

De links naar deze bronnen vindt u op de deelnemerspagina op www.literatuurclubsdrenthe.nl.

A series of horizontal dotted lines spanning the width of the page, intended for taking notes.

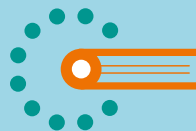
Ruled area for notes with horizontal dotted lines.

A series of horizontal dotted lines for taking notes, spanning the width of the page.

© 2024, Literatuurclubs Drenthe
www.literatuurclubsdrenthe.nl
Tekst: Coen Peppelenbos
Redactie: Willem Goedhart
Druk: De Marne/Veenstra
Ontwerp: © Go Puck

LITERATUURCLUBS
DRENTHÉ